

Teresa Górecka-Kleijs

Biblioteki medyczne wobec wyzwań globalizacji

Forum Bibliotek Medycznych 1/2, 403-413

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

- Partnership between national associations rather than between twin libraries allows involving much more people into activities.
- Mutual analysis of needs and mutual program creation. Joint efforts are necessary both in the analysis of needs and collaborative program creation. “Transfer of Knowledge” is a good example of such approach. It was based both on our requests and proposals of the Norwegian party on relevant topics in European librarianship.
- Priority for professional development. It is a backbone for Library modernization and service improvement process.
- Support to attend conferences and workshops. It is a useful factor for professional development
- Involving into activities of professional associations (EAHIL, NAMHI). Participation in professional associations is very useful in establishing international contacts, acquiring new friends.
- Both sides’ personalities (activeness, friendliness, ability to communicate...)
- Very good social programmes (during study tours we stayed in the private houses of our colleagues, we have many opportunities to communicate in informal parties and joint travels in Fjords or in Lithuania.

Conclusion

The partnership program between Baltic and Nordic medical libraries and the knowledge gained from Nordic colleagues has contributed very much to our professional achievements. The close collaboration between SHM and Lithuanian medical libraries remains to be an important stimulus for our future activities.

I have started my presentation with quotation from Jean Shaw, where she says, that cooperation is a mutual thing. The TK project has been a very mutual thing.

Mgr Teresa Górecka-Klejjs
Aalsmeer – EBSCO

BIBLIOTEKI MEDYCZNE WOBEC WYZWAŃ GLOBALIZACJI

Streszczenie

Według przewidywań wielu ekspertów na rynku wydawniczym do 2020 roku nastąpi odejście od wydawnictw drukowanych na rzecz elektronicznych. W zakresie nauk medycznych i ścisłych zmiany te najprawdopodobniej nastąpią jeszcze szybciej. Wraz z zadaniami w zakresie wspierania procesów ustawicznego kształcenia w społeczeństwie opartym na wiedzy stawia to przed bibliotekami wiele wyzwań w zakresie udostępniania zasobów elektronicznych.

Rynek elektronicznej informacji naukowej jest jedną z najszybciej rozwijających się dziedzin gospodarki w Europie. Konsorcja biblioteczne utworzone w ostatnich latach w Polsce przyczyniły się do ogromnego wzrostu źródeł elektronicznych dostępnych dla użytkowników i wypełnienia luki w zasobach informacji naukowej w stosunku do Europy Zachodniej i USA.

Duży wpływ na wzrost ilości dostępnych w Polsce czasopism pełnotekstowych miało utworzone 6 lat temu konsorcjum eIFL-EBSCO. Wraz z postępującą globalizacją i rozwojem technologii informatycznych rola zawodu bibliotekarza ewoluuje w kierunku specjalisty d/s informacji naukowej, eksperta w zakresie teorii, technik i technologii zdobywania informacji.

Abstract

Many experts predict a switch from print to digital publishing by the year 2020. Most probably these changes will take place even sooner in the scientific, medical and technical publishing. Next to the tasks in supporting of the lifelong learning process in the knowledge society they will bring new challenges for the libraries in providing access to the electronic resources.

The market of online scientific information is one of the fastest growing sectors of the European economy. The library consortia organized in the last couple of years in Poland have contributed to the tremendous growth of electronic resources available for the users and filled the gap in scientific information sources as compared with the countries in Western Europe and USA. The eIFL-EBSCO consortium organized 6 years ago has played a big role in the increase of the number of full text journals available in Poland. In the age of globalization and development of the information technologies the role of librarian is evolving towards a specialist in the scientific information, an expert in the theory, techniques and information technology.

Informacja w erze globalizacji

Rynek informacji jest jedną z najszybciej rozwijających się dziedzin gospodarki w Europie. Według raportu opublikowanego w czasopiśmie *Research Information* sprzedaż elektronicznej informacji naukowo-technicznej w Europie (nauka, technika, medycyna) w 2004 roku wzrosła w stosunku do 2003 roku o 16% w cenach bieżących i osiągnęła wartość 1,03 milarda Euro. Cały sektor informacji obejmujący zarówno wersję elektroniczną jak i drukowaną wzrósł tylko o 4% w cenach bieżących i osiągnął wartość 1,87 miliarda Euro. Wzrost rynku informacji elektronicznej nastąpił więc głównie wskutek rezygnacji z wersji papierowej na rzecz wersji elektronicznej. Rok 2004 można przy tym nazwać historycznym, gdyż po raz pierwszy sprzedaż produktów i usług w wersji online była wyższa niż publikacji drukowanych osiągając udział w wysokości 55% w całym rynku informacji w porównaniu z 42% w roku 2002. Według przewidywań wielu ekspertów udział wersji elektronicznej w całkowitym rynku informacji naukowo-technicznej w Europie przekroczy do końca tego roku 60%, a do 2020 roku nastąpi odejście od wydawnictw drukowanych na rzecz elektronicznych. W zakresie nauk medycznych zmiany te nastąpią najprawdopodobniej jeszcze szybciej.

Postępująca globalizacja i rozwój społeczeństwa informacyjnego, w którym wiedza jest głównym czynnikiem napędowym rozwoju gospodarczego i dobrobytu państwa oraz pomyślności osobistej obywateli wymusza na europejskich instytucjach kształcenia konieczność zreformowania procesów edukacji i rozwijania

ambitnych programów nauczania. Mówi o tym Deklaracja Bolońska podpisana 19 czerwca 1999 roku przez ministrów odpowiedzialnych za szkolnictwo wyższe w 29 krajach europejskich i szereg innych inicjatyw podejmowanych przez państwa europejskie.

Ważną rolę do odegrania w tym procesie mają biblioteki naukowe, które oprócz tradycyjnych zadań obsługi programów dydaktycznych i badań naukowych uczelni i instytucji naukowych powinny wspierać procesy ustawicznego kształcenia w społeczeństwie opartym na wiedzy, winny być centrami udostępniania zasobów informacyjnych, kształcenia umiejętności poszukiwania wiedzy i posługiwania się nowymi technologiami i technikami teleinformatycznymi. Winny być instytucjami otwartymi dla użytkownika i jego potrzeb wspierając misję zdobywania wiedzy przez każdego użytkownika w każdym czasie i w każdym miejscu.

Trendy na rynku wydawniczym

Amerykańska firma Outsell Inc. przewiduje w swoim raporcie opublikowanym we wrześniu br. następujące tendencje na rynku wydawniczym informacji naukowej:

- publikowanie informacji przez autorów w coraz większym stopniu z pominięciem czasopism uznanych wydawców w źródłach bezpośrednio skierowanych do użytkownika np. we własnych portalach,
- publikowanie bezpłatnie na stronach publicznie dostępnych np. Google, Yahoo, Groxis – użytkownicy oczekują bowiem, że informacja winna być bezpłatna, model płatnej subskrypcji nie jest już jedynym modelem,
- tworzenie się zagregowanych portali mieszanych zawierających treści dostosowane do potrzeb danej grupy użytkowników np. portale z materiałami edukacyjno-szkoleniowymi, gdzie można zamawiać zarówno książki, jak i artykuły z czasopism, video itp. np. SafariU <https://www.safariu.com/>,
- publikowanie recenzowanych prac naukowych w źródłach publicznie dostępnych typu „open access” – model publikacji, gdzie sami autorzy lub ich uczelnie/instytucje płacą, aby móc publikować recenzowane artykuły i prace naukowe, które są natychmiast publicznie dostępne np.:
 - BioMed Central <http://www.biomedcentral.com> - portal recenzowanych naukowych czasopism biomedycznych
 - WikiNews http://en.wikinews.org/wiki/Main_Page – użytkownicy mogą nie tylko czytać ale i sami dostarczać informacje z pierwszej ręki, zapewnia to bezpośrednią wymianę doświadczeń między naukowcami
- dotychczasowy model publikacji ulega zmianie – system komunikacji naukowej przekształca się w bardziej społeczny. Przewiduje się większą bezpośrednią współpracę między naukowcami na rynku informacji naukowo-medyczno-technicznej, a inne segmenty informacji będą w przyszłości podążać za tymi tendencjami,

- idą za tym przemiany w bibliotekach – biblioteki nie są już miejscem składowania informacji, archiwami czy repozytoriami, ale koncentrują się na dostarczaniu informacji cyfrowej bezpośrednio do użytkownika na jego komputer. Fizyczna przestrzeń biblioteki jest natomiast przekształcana w pomieszczenia do komunikowania się, wspólnej pracy i wymiany doświadczeń. Biblioteki stają się w coraz większym stopniu przedłużeniem sal wykładowych i centrami informacyjnymi. Większy nacisk kładzie się na wymianę doświadczeń niż na wyszukiwanie i pozyskiwanie informacji. Użytkownicy stają się bardziej wirtualni, a biblioteki przekształcają się w centra naukowo-szkoleniowe. Biblioteki akademickie są w czołówce tych przemian,
- publikowanie staje się procesem coraz bardziej uspołecznionym - model typu Wikipedia zmienia dokument z niezmiennego wyrazu opinii o określonym autorstwie we wspólny projekt będący rezultatem współpracy i wymiany opinii. Publikacja przestaje być drogą jednokierunkową, ale wywołuje reakcje, np. portal hybrydowy The Northwest Voice, w którym wolne publikacje mieszają się z tradycyjnymi, czytelnicy przesyłają artykuły, wszystko jest publikowane, ale redakcja czuwa nad jakością dostarczonych materiałów <http://www.northwestvoice.com>,
- tradycyjni wydawcy literatury naukowej zaczynają akceptować modele publikacji pozwalające na dystrybucję wycinków i modułów zawartości dostosowanych do potrzeb danych grup użytkowników np. Newsweek włącza komentarze przesyłane od użytkowników odnośnie publikowanych artykułów: <http://www.msnbc.msn.com/id/3032542/site/newsweek/>, BBC Backstage - otwiera swoje archiwa dla zainteresowanych ich włączeniem do innych materiałów.

Publikowanie staje się coraz bardziej procesem interaktywnym, co bardziej odpowiada otwartemu modelowi komunikacji naukowej.

W wyniku rewolucji informatycznej i technologicznej ilość informacji publikowanej zarówno w formie tradycyjnej drukowanej jak i w formie elektronicznej udostępnianej w sieci internetowej rośnie przy tym w ogromnym tempie. Przykładowo przeglądarki typu Google, Yahoo, Groxis indeksują obecnie około 8 miliardów dokumentów publikowanych na świecie, ale ocenia się, że duża część informacji naukowej zawartej w specjalistycznych płatnych bazach danych jest poza ich zasięgiem.

Dostęp do informacji nie stanowi więc obecnie problemu. Natomiast nieustannie wzrastająca liczba informacji i ciągle rozrastające się bazy danych wymagają coraz większej wiedzy technologicznej, czasu, doświadczenia i umiejętności posługiwania się technikami wyszukiwania i selekcji informacji. Powodują, iż śledzenie zmian zachodzących nawet w bardzo wąskich dziedzinach jest coraz trudniejsze i bardziej czasochłonne.

Rola i zadania bibliotekarza w bibliotece medycznej

W szczególności w naukach medycznych dostęp do bieżącej informacji odpowiedniej jakości ma ogromne znaczenie. Wiedza lekarza musi być aktualna i oparta na wiarygodnych danych, a te trzeba umiejętnie wyszukać i wyselekcjonować z gąszcza dostępnych informacji. Sytuację tę ilustrują następujące liczby: w bazie MEDLINE jest obecnie indeksowane ponad 4.800 czasopism biomedycznych, w 2003 roku opublikowano w nich 19.575 oryginalnych artykułów na temat leczenia i 16.701 takich artykułów na temat diagnostyki. Ocenia się, iż lekarz winien przeczytać codziennie przynajmniej 19 artykułów, aby być na bieżąco poinformowany o dokonaniach w uprawianej przez siebie dziedzinie.

Dodatkową przeszkodą w bieżącej aktualizacji wiedzy jest fakt, iż tylko niewielki odsetek informacji zawiera wiarygodne dane.

Bogactwo zasobów informacji naukowej grozi więc paradoksalnie kryzysem informacji. Witryny elektroniczne bibliotek są przeładowane informacjami tak, że dotarcie do właściwych danych znacznie się wydłużyło. Studenci i naukowcy narzekają na szum informacyjny, są przytłoczeni ogromną ilością danych. Może to prowadzić do sytuacji, że informacja naukowa kupowana wielkim nakładem środków będzie wykorzystywana tylko w pewnym stopniu z uwagi na trudności w dotarciu do niej.

Problem ten jest opisywany zarówno w literaturze polskiej jak i zagranicznej. Według raportu firmy Outsell Inc. badania wśród pracowników naukowych w USA wykazały, że na przestrzeni ostatnich 4 lat czas, jaki poświęcają oni na znalezienie i opracowanie informacji wzrósł średnio z 8 do 11 godzin tygodniowo. Co gorsze, proporcje pomiędzy czasem poświęconym na wyszukanie informacji a czasem poświęconym na jej przeanalizowanie i zastosowanie w badaniach uległy odwróceniu w porównaniu z rokiem 2001 i obecnie pracownicy poświęcają więcej czasu na znalezienie odpowiedniej informacji niż na jej zastosowanie. Powoduje to więc znaczne obniżenie efektywności pracy naukowej i otwiera duże pole do działania dla bibliotek. Użytkownicy oczekują bowiem, iż bibliotekarze mający wiedzę i doświadczenie w zakresie identyfikowania właściwych źródeł informacji powinni zająć się selekcją informacji, zorganizowaniem dostępu do niej zarówno w przestrzeni fizycznej jak i wirtualnej biblioteki w sposób gwarantujący wysoki poziom kształcenia.

Wyzwania, jakie stoją przed bibliotekami są więc ogromne – pojawiają się nowe, nieznane uprzednio rodzaje źródeł, rozliczne modele zakupu informacji, problemy autoryzacji użytkowników do dostępu do tych źródeł i problemy związane z zarządzaniem informacją. Rynek informacji to ciągle zmieniający się świat zarówno dla bibliotekarzy jak i wydawców i agentów prenumeraty czasopism.

Sukces bibliotekarza w nowej roli zależy od jego przygotowania do zawodu, wiedzy o źródłach informacji, umiejętnościach badawczych oraz wiedzy specjalistycznej

w danej dziedzinie pozwalającej mu nie tylko wyszukać informację ale krytycznie ją ocenić i zweryfikować. W związku z rozwojem technologii informatycznych i wzrostem znaczenia źródeł elektronicznych coraz mniej bibliotekarzy jest potrzebnych do prac technicznych związanych z rejestracją, archiwizacją a coraz więcej potrzeba bibliotekarzy o wysokim stopniu przygotowania zawodowego i szerokich kompetencjach. Im więcej jest bowiem różnych źródeł informacji, tym większa jest potrzeba ich selekcji, interpretacji i oceny. Bibliotekarz winien więc na bieżąco badać zachowania i potrzeby użytkowników, aby móc im lepiej służyć.

Bibliotekarz przyszłości w bibliotekach medycznych to doradca d/s informacji, infobroker, bibliotekarz dziedzinowy i specjalista w zakresie medycyny opartej na dowodach. Specjalista ten jest pośrednikiem między zasobami informacji, a ludźmi i instytucjami, którzy ich potrzebują. Służy pomocą w fachowym wyszukiwaniu, wzbogaconym o analizę i opracowanie.

Wymagania stawiane lekarzom i pracownikom opieki zdrowotnej rosną bowiem z roku na rok, a wraz z nimi rośnie zapotrzebowanie na informacje dotyczące diagnozowania, rokowania, zapobiegania i leczenia chorób. Lekarz musi codziennie podejmować decyzje, jakie badanie wykonać w celu rozpoznania choroby, jakie leczenie zastosować, czy refundować określony lek lub finansować daną procedurę itp. Od lekarzy wymaga się już nie tylko, aby leczenie było skuteczne i bezpieczne, ale również aby było szybkie i opłacalne ekonomicznie. Coraz większego znaczenia nabiera więc medycyna oparta na dowodach (MOD).

Medycyna Oparta na Dowodach (Evidence-Based Medicine, EBM) to sposób oceny wiarygodności i rzetelności doniesień naukowych w oparciu o wybrane kryteria, co umożliwia wybór najlepszych badań klinicznych zgromadzonych w medycznych bazach danych.

Praktykowanie według zasad Medycyny Opartej na Dowodach (MOD) wymaga jednak posiadania nowych umiejętności zarówno od lekarza jak i od bibliotekarza – opracowanie strategii wyszukiwawczej, trafność doboru źródeł, umiejętność pozyskania informacji, krytycznej jej oceny i porównania.

Lekarz musi na co dzień wykorzystywać narzędzia pomagające mu w podejmowaniu decyzji klinicznych takie jak standardy, wytyczne czy doniesienia naukowe dotyczące uprawianej przez niego dyscypliny. Musi umieć ocenić wiarygodność i użyteczność informacji zgodnie z zasadami medycyny opartej na dowodach naukowych i oczekuje pomocy w tym zakresie od bibliotekarza.

Dlaczego medycyna oparta na dowodach naukowych jest potrzebna:

- wielu pacjentów umiera z powodu możliwych do uniknięcia błędów medycznych np. w USA liczba ta oceniana jest na 50.000 do 98.000 pacjentów rocznie,
- korzystanie z najlepszych z możliwych dowodów medycznych poprawi leczenie i zredukuje koszty leczenia i ochrony zdrowia,
- zajęci lekarze chcą korzystać z „łatwych i szybkich w użyciu narzędzi”.

Rola konsorcjum eIFL-EBSCO w rozwoju źródeł elektronicznych w Polsce

Firma EBSCO wspiera biblioteki medyczne w ich działaniach oferując zarówno specjalistyczne bazy danych jak i serwisy zintegrowanego udostępniania wszystkich źródeł bibliotecznych takie jak lista alfabetyczna AdoZ i LinkSource. Lista alfabetyczna AdoZ pozwala połączyć wszystkie zasoby elektroniczne dostępne w bibliotece na jednej platformie i przeszukiwać je na poziomie tytułów czasopism. Natomiast LinkSource jest narzędziem opartym na technologii Open URL i umożliwia zintegrowany dostęp do informacji poprzez połączenie zasobów informacyjnych za pomocą hiperłączy na poziomie artykułów. Łączy informacje online z bibliograficznymi i pełnotekstowymi bazami danych, katalogami bibliotecznymi, portalami czasopism elektronicznych, stron internetowych wydawców, źródeł publicznie dostępnych typu „open access”, przeglądarek i wszelkich innych źródeł informacji. Oba serwisy pozwalają oszczędzić czas i nakład pracy bibliotekarzy.

Oferta baz medycznych w ramach konsorcjum eIFL-EBSCO obejmuje takie bazy jak:

- MEDLINE – baza ta jest wyposażona w automatyczne hiperłącza do pełnego tekstu do około 1.700 czasopism dostępnych w bazach Academic Search Premier i Health Source/Nursing-Academic Edition,
- Academic Search Premier – multidyscyplinarna baza pełnotekstowa dostępna w ramach konsorcjum eIFL-EBSCO, w której znajduje się ponad 1.500 czasopism pełnotekstowych indeksowanych w MEDLINE,
- Health Source Nursing-Academic - zawiera około 600 czasopism pełnotekstowych oraz abstrakty i cytowania z ponad 800 czasopism z nauk medycznych, a w szczególności z zakresu pielęgniarstwa i ochrony zdrowia,
- Health Source - Consumer Edition - zawiera pełny tekst około 300 czasopism, ponad 1.000 broszur oraz 140 informatorów z zakresu ochrony zdrowia, medycyny ogólnej, medycyny sportowej, żywienia, zdrowia rodzinnego, zdrowia dziecka i in.

Ponadto firma EBSCO oferuje kilkanaście baz z zakresu medycyny i nauk pokrewnych:

- CINAHL – baza z zakresu pielęgniarstwa, biomedycyny i nauk pokrewnych oferowana zarówno w wersji bibliograficznej podstawowej z archiwami od 1982 r. jak również w wersji CINAHL Plus z archiwami od 1937 r. oraz w wersji z pełnym tekstem
- Cochrane Collection – baza bibliograficzno-faktograficzna z zakresu medycyny opartej na dowodach Evidence Based Medicine (EBM) opracowywana przez The Cochrane Collaboration

- DynaMED – baza pełnotekstowa z zakresu medycyny opartej na dowodach stworzona przez lekarzy dla lekarzy i zawierająca opisy przypadków klinicznych z 1.800 grup tematycznych
- bazy z zakresu psychologii jak:
 - Psychology and Behavioural Sciences Collection (największa baza pełnotekstowa z zakresu psychologii i psychiatrii zawierająca ponad 550 czasopism pełnotekstowych), PsycINFO (baza bibliograficzna), PsycARTICLES (baza pełnotekstowa), PsycBOOKS (baza książek), PsycCRITIQUES (baza obejmująca przeglądy i recenzje książek), PsycEXTRA (baza zawierająca raporty rządowe, materiały konferencyjne, broszury, biuletyny itp.) i wiele innych baz z zakresu nauk medycznych, farmacji, ochrony zdrowia i zarządzania służbą zdrowia.

Zgodnie z oczekiwaniami użytkowników EBSCO umożliwia przy tym dostęp do baz nie tylko w sieci uczelni ale również spoza niej. Uprawnieni użytkownicy mogą korzystać z baz EBSCO z domu czy miejsca pracy niezależnie od lokalizacji komputera.

Sposobem zapewnienia dostępu na szeroką skalę polskich uczelni do światowych źródeł informacji naukowej wspomagających proces kształcenia oraz prace i badania naukowe stały się w ostatnich 5 latach ogólnokrajowe konsorcja biblioteczne, z których największe konsorcja, do których należą biblioteki medyczne to eIFL-EBSCO, ScienceDirect/Elsevier, SpringerLINK, Ovid, ProQuest.

Podliczenie ilości udostępnianych czasopism tylko z w/w 5 konsorcjów o ogólnokrajowym znaczeniu pozwala stwierdzić, że polskie biblioteki medyczne, które należą do wszystkich 4 konsorcjów mają łącznie dostęp do ponad 15.000 zagranicznych publikacji pełnotekstowych, w tym do ponad 10.000 czasopism. Oprócz w/w zasobów elektronicznych biblioteki akademickie prenumerują indywidualnie lub w ramach pozostałych konsorcjów od kilkudziesięciu do kilkuset zagranicznych czasopism pełnotekstowych.

Z analizy stron internetowych bibliotek uczelni medycznych w Polsce wynika, że udostępniają one od kilku do kilkunastu tysięcy czasopism zagranicznych w zależności od wielkości i charakteru uczelni. Nigdy przedtem w historii uczelnie wyższe nie miały dostępu do tak bogatych źródeł zagranicznych. Własne źródła EBSCO wskazują, że uczelnie wyższe w krajach Europy Zachodniej i USA mają dostęp do podobnej ilości pełnotekstowych czasopism. Tak więc biblioteki w Polsce nadrobiły z nawiązką różnicę w zasobach elektronicznych, jaka dzieliła je jeszcze kilka lat temu od bibliotek naukowych w krajach Europy Zachodniej i USA. Rozwój nowych technologii informatycznych i globalizacja rynku wydawniczego znacznie przyspieszyły te procesy.

W bardzo dużym stopniu do wzrostu ilościowego dostępnych w Polsce czasopism pełnotekstowych przyczyniło się konsorcjum eIFL-EBSCO.

Ilość czasopism pełnotekstowych zawartych w największej bazie Academic Search Premier dostępnej w ramach konsorcjum eIFL-EBSCO indeksowanych w poniższych serwisach i bazach według danych z września 2004 podaje poniższa tabela.

ISI Web of Science	1.897
ISI Science Citation Index	806
Biological Abstracts	522
Chemical Abstracts	274
MEDLINE	1.521
PsycINFO	778

Charakterystyka informacji zawartej w bazach EBSCO

Bazy EBSCO są komplementarnym źródłem informacji w stosunku do pakietów czasopism elektronicznych wydawców. Zawierają zarówno abstrakty, indeksy jak i czasopisma pełnotekstowe wielu różnych wydawców i obejmują bardzo szeroki zakres dziedzinowy. Nie służą do zastąpienia prenumeraty czasopism elektronicznych u wydawców, ale mają na celu wzbogacenie zasobów uczelni o nowe źródła elektroniczne za umiarkowaną cenę. Nierzadko bowiem czasopisma z nauk ścisłych zawarte w bazach w wersji pełnotekstowej podlegają okresom embarga. Jest to związane z polityką wydawców, którzy obawiając się utraty dochodów z bieżącej subskrypcji tych czasopism nie udostępniają aktualnych artykułów przez pewien czas. Zazwyczaj opóźnienie we włączeniu zawartości aktualnych zeszytów w wersji pełnotekstowej do baz wynosi od 3 do 12 miesięcy. Cena prenumeraty jednego czasopisma u wydawcy może bowiem sięgać kilkuset czy nawet kilku tysięcy USD podczas gdy cena tego czasopisma w bazach wynosi zaledwie kilka USD. Jeśli więc wszystkie biblioteki anulowałyby prenumeratę bieżącą danego czasopisma, to wydawca uzyskałby zbyt małe dochody z wydawania danego czasopisma i nie mógłby pokryć kosztów związanych z jego publikacją.

Okresy embarga nie dotyczą wszystkich czasopism udostępnianych w bazach. Ponad 2.000 czasopism pełnotekstowych w bazie Academic Search Premier, w tym znaczna część czasopism wydawanych przez towarzystwa naukowe jest włączona do baz EBSCO bez okresu embarga. Jednak nawet w takich przypadkach biblioteki nie powinny kierować się tym w swoich decyzjach zaprzestania prenumeraty, ponieważ wydawca po otrzymaniu wielu anulacji może wprowadzić restrykcje odnośnie udostępniania pełnego tekstu danego czasopisma. Decyzje o anulowaniu prenumeraty winny być podyktowane wnikliwą analizą, czy dane czasopismo powinno znajdować się w podstawowej kolekcji zasobów biblioteki z uwagi na kierunki kształcenia na uczelni i prowadzone prace badawcze i naukowe.

Nawet jeśli część czasopism w bazach EBSCO jest dostępna z okresem embarga czy też wyłącznie w formie abstraktów lub indeksów to dzięki temu, że bazy te są wyposażone w hiperłącza do pełnego tekstu, użytkownik jest kierowany przy pomocy

odsylaczy z abstraktu lub cytowania w bazie do pełnego tekstu poszukiwanego artykułu posadowionego na serwerze wydawcy, serwerze ICM czy w innym miejscu w zbiorach biblioteki. Narzędzia dostępne w bazach EBSCO pozwalają również tworzyć hiperłącza do katalogów OPAC, serwisów wypożyczeń międzybibliotecznych i serwisów dostawy dokumentów, wyszukiwarek (np. Google Scholar czy Scirus) czy portali czasopism elektronicznych.

Użytkownicy bibliotek, które mają dostęp za pośrednictwem EBSCO do baz bibliograficznych takich jak CINAHL, MEDLINE, PsycINFO czy innych mogą również korzystając z tej samej platformy i narzędzi wyszukiwania dotrzeć z baz bibliograficznych poprzez automatyczne hiperłącza do pełnego tekstu artykułów dostępnych w bazach pełnotekstowych EBSCO.

Powyższe narzędzia są odpowiedzią EBSCO na powszechne już od kilku lat wymagania użytkowników, aby informacja naukowa była udostępniana w zintegrowanych systemach umożliwiających dotarcie do poszukiwanych danych w jak najszybszy i najprostszy sposób. Jest to również zgodne z zaleceniami Międzynarodowej Koalicji Konsorcjów Bibliotecznych ICOLC (International Coalition of Library Consortia), aby wydawcy rozwijali technologie umożliwiające łączenie ze sobą elektronicznych zasobów informacyjnych pochodzących z różnych źródeł i od różnych wydawców, a nie zasklepiali się w rozwiązaniach dotyczących ich własnych serwisów.

Reasumując konsorcjum eIFL-EBSCO przyczyniło się w bardzo istotny sposób do rozpowszechnienia informacji naukowej w uczelniach medycznych w Polsce. Dla wielu uczelni wdrożenie tego projektu oznaczało dostęp do czasopism wcześniej nieosiągalnych. Oferowane przez EBSCO bazy, serwisy jak i narzędzia udostępniania informacji naukowej wspierają biblioteki medyczne w ich działaniach związanych z selekcją właściwych źródeł informacji i organizowaniem dostępu do nich w przejrzysty zintegrowany sposób gwarantujący wysoki poziom kształcenia i oszczędność czasu użytkownika.

Bibliografia

B o w e n Jennifer, B r i d e n Judy, B u r n s Vicki, L i n d a h l David, R e e b Brenda, S t o w e Melinda, W i l d e r Stanley: Serial Failure, The Charleston ADVISOR, styczeń 2004 Vol. 5 nr. 3 [on-line] [dostęp 16 września 2005]: <http://www.charlestonco.com/features.cfm?id=146&type=ed>

B r o o k s Sam: Academic Journal Embargoes and Full Text Databases, The Library Quarterly, University of Chicago Press, July 2003 Vol. 73 nr 3 s. 243-260

B r o o k s Sam: Doświadczenia EBSCO w rozpowszechnianiu informacji naukowej w oparciu o oferowane bazy danych, czasopisma elektroniczne i nową technologię połączeń LinkServers [on-line] [EBIB Nr. 9/2003 (36)] [dostęp 16 września 2005]: <http://ebib.oss.wroc.pl/2003/49/brooks.php>

I C O L C Guidelines and Preferred Practices for Selection and Purchase of Electronic Resources [on-line] Wytuczne ICOLC grudzień 2001 [dostęp 16 września 2005]: <http://www.library.yale.edu/consortia/2001currentpractices.htm>

I - M a r k e t FutureFacts: Information Industry Outlook 2006, raport firmy Outsell Inc., USA, [on-line] raport 2005 [dostęp 16 września 2005]: <http://www.outsellinc.com/subscribe/FutureFactsIndustryOutlook.htm>

L a s o ń Wojciech, W a l e c k i Piotr, S a r a p a t a Krzysztof, R o t e r m a n - K o n i e c z n a Irena: Nauczanie medycyny z wykorzystaniem paradygmatu Medycyny Opartej na Dowodach Naukowych (Evidence Based Medicine) [on-line] [dostęp 16 września 2005]: <http://www.ap.krakow.pl/ptn/ref2005/lason.pdf>

M o r t David: Research Information Special Report 2005, IRN Research: [on-line] raport specjalny 2005 [dostęp 16 września 2005]: <http://www.researchinformation.info/special2005stmonline.html>

N i k i s c h Jan A.: Jakiego konsorcjum potrzebujemy i jakie mamy? Z doświadczeń Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych [on-line] [EBIB Nr 7/2002 (36)] [dostęp 16 września 2005]: <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/36/nikisch.php#do06>

S z c z e p a ń s k a Barbara : Broker informacji - zawód z przyszłością czy zawód z przeszłości? [on-line] [EBIB Nr 11/2002 (40)] [dostęp 16 września 2005]: <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/szczepanska.php>

W a l c z a k Marian : Poglądy na status edukacyjny bibliotekarza i specjalisty informacji naukowej w bibliotece [on-line] [dostęp 16 września 2005]: http://www.ml.put.poznan.pl/2005/pdf/6_1.pdf

Dr Helena Bouzková

Dr Eva Lesenková

Praha – NML

PUBLIC INFORMATION SERVICES IN HEALTH IN THE CZECH REPUBLIC IN THE YEARS 2005-2010

Abstract

The national network of medical libraries providing access to information services in the Czech Republic is shortly described. The core of the information services provided by the most medical libraries covers circulation, interlibrary loans, document delivery services, information retrieval from medical databases and electronic fulltexts and training of end –users and librarians is mentioned. It is also presented in brief the process of creation of the advanced service system in the years 2005-2010 for health by the form of flexible approach the special information sources from any working places of public information services in health.

Health Care in the Czech Republic

The Czech Republic having 10,3 millions of population i.e. density of 131 inhabitants per km² belongs to small European States.

We can characterize the Health Care by data on total expenditures in the Czech Republic in the year 2003. Total expenditure on health (without expenses in sectors other than that of Health) increased from the preceding year by 17 904 million CZK and their amount in 2003 was 186 424 million CZK, i.e., 18 274 CZK per 1 inhabitant. This total expenditure on health represents 7,36% of the GDP in 2003. Public expenditure, i.e., that of public budgets and of the public health insurance system, totalled